

РЕЦЕНЗИЯ

от **Майкъл Байръм**, професор емеритус, University of Durham, Великобритания
на дисертационния труд на **Десислава Крумова Караасенова** на тема *Културни измерения на академичната мобилност: опитът на българските стипендианти по програма Фулбрайт* за присъждане на научно-образователна степен „доктор” по професионално направление 3.3. Политически науки, шифър 05.11.02 Политология (Европеистика – Културологични изследвания)

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научно жури по защита на дисертационния труд, съгласно Заповед № РД 38 – 282 / 02.05.2018 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ и Протокол №1 от заседание на научното жури.

Пояснителни бележки

Като външен рецензент ще използвам установените в британските университети критерии, които съм прилагал при рецензиране на докторски дисертации (наричани тези във Великобритания) в редица други европейски страни с надеждата, че това ще е от полза не само в този конкретен случай, но и ще бъде пример как чрез дискусия могат да се установят международни стандарти за докторската степен. Предполагам, че моят подход би предизвикал критични бележки при обсъждането на дисертацията в панела на рецензентите, но се надявам, че това няма да се приеме като налагане на британския подход, а като принос към задаване на едно общо разбиране за очакванията на участващите в жури за защита на докторска дисертация.

Рецензия

Съгласно *Рамката за образователните квалификации във висшето образование* докторска степен се присъжда на студенти, които демонстрират:

създаване и тълкуване на ново знание чрез провеждане на самостоятелна изследователска дейност или друга форма на научноизследователска дейност, която с качествата си отговаря на изискванията на научното жури, допринася за обогатяване на научното знание в съответната дисциплина, и е достойна за публикуване

Дисертантката е избрала тема, която (както показва) не е била обект на изследване в литературата и в това отношение отговаря на критерия ново знание. Тя е събрала и анализирала данни, които, в качеството си на проучване на конкретен казус, могат да се използват за публикация в рецензирано издание. Не са очаква текстът да е под формата на научна публикация в научно списание или като самостоятелна книга.

систематично придобиване и разбиране на значително по обем и водещо за определена академична дисциплина или област на професионална практика знание

Дисертантката представя коректно и задълбочено теоретичната литература в областите межкултурна комуникация и академичен обмен и по този начин показва разбирането ѝ.

способност да концептуализира, конструира и осъществява изследователски проект, в който се генерират нови знания, приложения или разбирания, съставляващи научни постижения в дисциплината, както и да коригира дизайна на проекта в отговор на непредвидени проблеми

Дисертантката е съставила уместен план и е конструирала подходящ дизайн на изследователски проект за събиране и анализиране на емпирични данни чрез задълбочени полу-структурирани интервюта. В настоящия текст не се съобщава за непредвидени проблеми в това отношение и затова се предполага, че осъществяването на проекта е протекло нормално. Не се съобщава за пилотно изследване, осъществяването на което е нормална практика.

задълбочено разбиране на приложими подходи за изследователска дейност и високонаучни изследвания

Дисертантката показва способностите си за проучване на литература, селектиране и използване на подходяща теоретична основа, както и избиране на уместна изследователска методология.

СЪЩО ТАКА мнозинството от университетите добавят и изискването добро оформление и подходящ академичен стил

Дисертантката използва подходящ академичен стил с изключително коректно цитиране и правопис. Организирана е текста си в ясна последователност от въведение в проблематиката, представяне на контекста на изследването, обзор на емпирични изследвания и теоретични постановки, представяне на методологията и резултатите, както и отражението им в практически аспект. И накрая обяснява ограниченията и степента на приложимост на резултатите от изследването.

Дисертационният труд отговаря на горепосочените критерии и въз основа на това дисертантката заслужава присъждане на докторска степен. По принцип тези критерии определят минималните изисквания и не гарантират най-високо качество. Някои дисертации са далеч над този минимален праг, а други го надвишават незначително. Настоящата дисертация съдържа не толкова добре разработени елементи наред с много добри такива.

Първа глава представя много добре намеренията, общия подход и структурата на дисертацията. Читателят може да разбере бързо целите и обхвата на дисертацията. От друга страна, в Първа глава се въвеждат изследователските въпроси, които се представят като средство за постигане на целите на проекта, т.е. „да постави специален фокус върху културните измерения на транснационалната академична мобилност“ като изследва опита на български учени. Произходът и обосновката на тези изследователски въпроси – и изборът конкретно на тези въпроси, а не на някои други – не е добре обяснен. Очакването е да се покаже как обзорът на литературата води до формулиране на тези изследователски въпроси. Трябва да се отбележи, че

изследователските въпроси са включени и в Пета глава и изпълняват функцията си, както се очаква от тях, на средство за постигане на кохерентност в текста.

Втора глава съдържа добре организирано и формулирано обяснение на контекста, в който се ситиуира изследването, както и конкретно представяне на програма Фулбрайт. Текстът би спечелил от обобщение в края на главата, което изрично да подчертае в какво се състои „празнината“ в литературата и защо е от значимост едно изследване през перспективата на културното измерение. По този начин ще се осъществи плавен преход към следващата глава и въвеждането на теориите за межкултурна компетентност, и т.н.

Включването на теоретичните модели в Трета глава би могло да бъде по-детайлно обосновано и обвързано с предхождащият ги обзор на изследванията в научната област като цяло и на програма Фулбрайт конкретно. И което е по-важно, можеше да се предприеме по-критичен подход към представените теории и да се отдели по-малко внимание на детайлното им описание. Дългите описания показват разбиране на тези теории и впоследствие виждаме дисертантката да ги използва уместно при анализа на данните. От друга страна обаче, няма позовавания на ясно утвърдената и съществуваща литература, която анализира критично тези теории. Трябва да се отбележи, че дисертантката съпоставя и сравнява теориите, за да подчертае техните предимства и слабости, но един по-детайлен анализ на понятията и методите, които стоят в основата на създаването на тези теории – с помощта на критично подхождащата към тях литература – би допринесъл за обогатяване на тази глава. Например не е използвана значителната по обем литература, която анализира теориите на Хофстеде и Хол критично.

Четвърта глава се фокусира върху методологията на изследването. По принцип съществуват два начина за обосноваване на избора на метод: дискутиране на възможни подходи и обосноваване на избора на определен метод или представяне на метод и обосноваване на неговата пригодност за конкретните изследователски цели. Дисертантката е избрала втория вариант и представя подробно изследователския метод „grounded theory“. Като основен подход при анализа на данните дисертантката използва процедурата за кодиране на Строс и Корбин. Резултатът от използването на този подход в настоящото изследване определено е систематично проведен анализ и систематично представени теми в рамките на данните. Независимо от това, както ще видим по-нататък, идеята за оформяне на теория от данните вместо (или едновременно с) използване на съществуващи теории за интерперетиране на тези данни, не е разработена в пълния си потенциал.

(Също така би било полезно да се представят в приложение образци от транскрибирания текст и примери от процеса на кодирането, за да се даде възможност на рецензента да оцени качеството на анализа. По същата причина би било полезно да се приложи и протокола с въпросите в интервютата.)

Дисертантката описва как е представила целите на изследователския проект на своите респонденти и как гарантира тяхната анонимност. В тази част бих искал да видя по-подробно обсъждане на тези въпроси, както и на понятието „информирано съгласие“, например, а също и описание на процедурите за одобряване на проучването от комисията за изследователска етика в нейния университет.

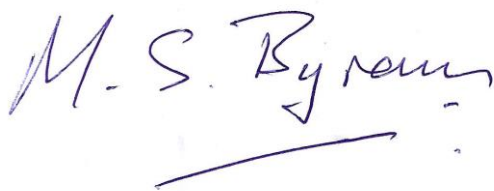
И последно, в тази глава би било добре да се разгледа дебата *надеждност* или *валидност*, който е често присъстваща тема в методологическата литература относно интерпретативните (качествените) изследователски подходи.

Пета глава представя анализирани данни и представлява силна по своята същност глава – добре организирана и обстойна. Дисертантката демонстрира уменията си да съотнася резултатите от анализа към други емпирични изследвания и да използва теориите от областта на межкултурната комуникация, за да обясни темите и интерпретира идентифицираните проблеми в рамките на данните от настоящото изследване. Възможностите на метода за извличане на теория въз основа на споделените възприятия и преживявания на респондентите се използват на определени места в настоящия проект, но тази специфична възможност и потенциал на „grounded theory“ не е използване в цялостния ѝ потенциал. В заключителния анализ дисертантката използва „grounded theory“ преди всичко като средство за обстоен тематичен анализ и това е напълно достатъчно, независимо че не се разгръща пълния потенциал.

В последната глава дисертантката представя добре организирани и добре формулирани препоръки. Тези препоръки са изведени въз основа на анализа на данните както е редно, но е оставено на читателя да си припомни връзката между конкретна препоръка и основанието за нея в данните.

Като цяло настоящият текст изпълнява изискванията за дисертационен труд. В определени образователни системи съществуват механизми за корекции на текста преди публикуването му в общественото пространство. Бих посъветвал, при възможност, това да се приложи за настоящия труд.

Съгласно изискванията на британската система от настоящата дисертация биха се очаквали „малки корекции“ и внимателен прочит от страна на вътрешен рецензент преди тя да стане готова за публикуване.

Professor Emeritus, University of Durham, UK

28 май 2018 г.